

Güller

Gül, Gülgiller
(Rosaceae)
ailesinden bir bitki cinsi.
Bu takımda gül gibi 3200
tür bitki var. Örneğin, elma,
armut, kiraz ve
hatta çilek bile bu
takımda yer alan
bitkilerden.

İnsanlığın çok eskilerden beri tanıdığı bir çiçek gül. *Rosa canina* ya da köpek gülünün 9. yüzyıldan beri yetiştirildiği biliniyor. Hatta Almanya'da, Hannover'de o yüzyıldan kalma köpek gülleri bugün bile var. Almanya'da, bir kilisenin bahçesinde bulunan yabani gül ağacı 12. yüzyılda dikilmiş. Gövdesinin kalınlığı 50 cm'yi bulan bu yabani gül ağacının boyu 13 metre. Miyosen döneminden kalma fosil güller de var. Bu fosillerden biri Paris'teki güller müzesinde uzun yıllardır sergileniyor.

Gül, Gülgiller (*Rosaceae*) ailesinden bodur ağaç, çalı ya da tırmanıcı çeşitleri olan, çiçekli bir bitki. Sağlam gövdesi, uzun ömrü, dallarının zengin görünüşü, çiçeklerinin renk ve koku çeşitliliği, çiçek açma süresinin uzunluğu, güle çiçekler dünyasında özel bir yer yaratmış.

Gül bitkisi, mayıs-haziran aylarında pembe, beyaz, sarı, kırmızı çiçekler

açar. İnsanlar onu, çiçeklerinin yaydığı güzel kokudan dolayı çiçeklerin kraliçesi ilan etmişlerdir. Ama, "her güzelin bir de kusuru olur" derler; gülün de kusuru dikenleri. Örneğin, yabani gülün yeşilimsi koyu kahverengi gövdesinden çıkan çok sayıda dalı sık dikenlerle kaplı. Aslında bu dikenler, evrim sürecinde değişerek özelleşmiş yapraklar. Dikenler, ait oldukları bitkiyi otoburlara karşı koruyorlar. Ayrıca, gülün terlemesi ve besin yapmasında da görevleri var. Dikenlerin uçları kıvrık ve genellikle kırmızı renkte.

Ana daldan çıkan yeşil yaprakların damarları kalın, kenarlarıysa tırtıklı. Gülün çiçekleri, dallar üzerinde tek tek ya da demet biçiminde sıralanıyorlar. Çiçeklerin beş çanak yaprağı bulunuyor; taç bölümüyse beş taç yaprağından oluşuyor.

Gül bitkileri, çiçeklerinin biçimine göre adlandırılıyorlar (yalın kanat, yarım katmerli, katmerli gibi). Bir başka adlandırmada boylar esas alınıyor (bodur ya da yüksek, sarılıcı ya da sarmaşık güller gibi). Çiçeklenme zamanına göreyse, yılda bir çiçek açanlar, yılda birden fazla çiçek açanlar ve yediveren güller gibi grupları kapsayan sınıflandırmalar yapılıyor. Bir başka sınıflamaya göre, güller üç büyük grupta toplanıyor. Bunlar, kültür gülleri, tırmanıcı güller ve yabani güller.

Yabani Güller

Yabani güller, deniz seviyesinden 3500 m yükseklikteki, orta güneşli havaları ve nemli-geçirgen toprakları çok seviyor. 200'den fazla türleri bulunuyor. Ülkemizde 23 yabani gül türü var. Yabani gül ağacının en sık rastlanan türleri, gül ağacı (*Rosa gallica*) ve köpek gülü de denen kuşburnu. Gül ağacının yediveren, bodur, sadberk, sarmaşık gibi çeşitleri herkesçe biliniyor. Kuşburnuysa, 2-3 m boylanabilen, pembe ya da beyaz çiçekler açan bir ağaççık. Kuşburnunun parlak kırmızı renkte oldukça dikkat çekici meyvelerini de belki görmüşsünüzdür. Eğer görmediğinizi söylüyorsanız, çevrenize biraz daha

dikkatli bakın. Park ve bahçelerde kuşburnu ağaçlarıyla her an karşılaşabileceksiniz.

Kültür Gülleri

Kültür gülleri yılda iki kez (ilkbahar ve sonbaharda), ya da bazıları yılın her ayı açar. Bu güllerin en önemli özelliği taçyapraklarının katmerli oluşu. Kokuları da çok değişken. Hiç kokusu olmayan güller olduğu gibi, çok güzel kokanları da var. Ülkemizde Isparta'da bulunan, dünyada da "Türk gülü" olarak tanınan Isparta gülü, diğer adıyla yağ gülü, olağanüstü kokusu ve renkleriyle tanınmış bir tür. Mayıs ve haziran aylarında açan bu güller, sabahın ilk saatlerinde güneş doğmadan toplanıyor. Bu güllerden, parfüm ve kozmetik sanayiinde kullanılmak üzere gülyağı üretilir. Gülyağı, kurutulan güllerin su buharıyla damıtılması sonucunda elde ediliyor.

Kültür güllerini yetiştirmek, ayrı bir özen gerektiriyor. Gül fidanları, tohum, çelik ve aşıyla, seralarda sağlanan özel koşullarda üretiliyor. Seranın hazırlanmasından tutun da, dikime, genç çallların geliştirilmesine, çevre koşullarının ayarlanmasına kadar birçok özel koşulun sağlanması, yani gülün doğal gereksinimlerinin karşılanması gerekiyor. Örneğin seradaki, ışık, sıcaklık, nem, havalandırma, karbondioksit miktarına dikkat edilmesi; toprağın sulama ve gübrelemesinin özenle yapılması çok önemli. Ayrıca bitkinin gonca saplarının dik durabilmesinin sağlanması ve budamaların düzenli olarak yapılması da

Hemen her çiçeğe bir de anlam yüklenmiştir. Kırmızı gül sevginin ve aşkın ifadesidir.

şart. Budama da, dikim budaması, yıllık budama, uç alma, koltuk filizleri ve tomurcuk alma gibi yollarla gerçekleşiyor. Ayrıca ürün programlama, şekil ve renk bozukluklarını giderme, gül kesimi, yani derimini yapma, derim sonrası işlemler, gülü zararlılara ve hastalıklara karşı koruma, gülü yetiştirirken özen gösterilmesi gereken hususlardan. İşte bütün bunlara dikkat edildiğinde, bir gül fidanının uzun yıllar yaşaması olası.

Tırmanıcı Güller

Sarmaşık gülleri diye de bilinen tırmanıcı güllerse geniş çardakları, bahçeleri süslüyor. Kayısı gülleri ya da pompon gülleri ve iri güller olmak üzere iki grupta toplanıyorlar. Pomponlar ufak güller ve topluluklar halinde açıyorlar. İri güllerse bitki üzerinde tek tek dağılmış biçimde bulunuyorlar.

Özel Güller

Gül yüzyıllardan beri değişik amaçlarla simgeleştirilmiş bir çiçek. Örneğin, Eski Yunan'da gül, Afrodite'nin ilk eşi Adonis'in kanını temsil eder. Öyküye göre, Adonis, Mars tarafından öldürülünce kanından kırmızı bir gül meydana gelmiş. Şanlıurfa'da dünyaca tanınan Balıklı Göl'ün söylencesinde de rastlıyoruz güle.

Söylenceye, Nemrut'un İbrahim Peygamber için yaktığı ateş, Tanrı'nın emriyle bir gül bahçesine dönüşür. Gül, doğu söylencelerinde de aşkın ve sevginin simgesi, bülbülse onun sadık aşığıdır.

Bazı söylencelerde renk renk güllerin yanısıra mavi ya da siyah güllerin varlığından söz edilir. Hatta günümüzde bile, mavi ya da siyah gül ürettiklerini söyleyenler var. Oysa ne mavi ne de siyah gül vardır. Zaten gül

bitkisinde mavi renk geni bulunmaz. Mavi olarak satılan güller, lavanta gülleridir; ancak bu güllerin yetiştirilmeleri çok emek ister. Siyah gülse, aslında çok koyu bordo renginden dolayı siyah görünür.

Bunlara benzer özel güllerin üreticileri, güllerine bir de patent alarak bu güllere özel adlar verirler. Ipek gibi ince taçyaprakları, olağanüstü kokusu ve kırmızıdan pembeye kadar değişen renkleriyle Opera; beyaz rengi, çok hoş kokusu ve en dıştaki taç yapraklarının çok büyük olmasıyla ünlenen Virgo; taç yapraklarının kenarları kıvrık ve çiçeği bütünüyle açılmayan Bettina dünyaca tanınan patentli güllerden birkaçı.

Neden Açmıyor?

Eğer özenle yetiştirdiğiniz gülünüz, gün gelir açmamaya başlarsa, bilin ki gölgede kalmıştır. Çünkü birçok gül çeşidinin, çok sayıda tomurcuk verebilmek için, günde en az altı saat güneş ışığına gereksinimi vardır. Güneş ışığı alamadıklarında çiçek açamazlar. Gölgede kalan güllerin boyları uzun olur. Hastalıklara da dirençli değildirler.

Gül bitkisine, gübreyle birlikte çok fazla azot verilirse, daha az sayıda çiçek açar. Azot yaprakların gelişimini artırır; ancak çiçeklenmenin yavaşlamasına neden olur.

Nasıl Büyütülür?

Eğer bir gül fidanı yetiştirmeye karar verdiyseniz yapmanız gereken ilk iş, her bir kenarı 60 cm olan kare bir çukur açmak. Sonra bu çukura, gül fidanınızı, toprak ve yapay gübre karışımı eşliğinde dikebilirsiniz.

Ne Kadar Su?

Bir gül fidanını susuz bırakırsanız köklerinin daha derinlere gitmesine neden olursunuz. Eğer çok sularsanız, fidanın kökleri yüzeye yakın bir yerde kalır. Böyle bir durumda kalan kökler yazın sıcaktan kavrulur, kışın da donarlar. Ayrıca bol su alan kökler havasız kalır. Bir gülün su gereksinimi yaz ve kış aylarında farklılık gösterir. Yaz aylarında bir gül fidanına haftada 19 litre su vermek gerekir. Kışları bu gereksinim azalır.

Nasıl Budanırlar?

Çalı güllerini budarken önce yüzeye yakın ölü dallar kesilip temizlenir. Sonra

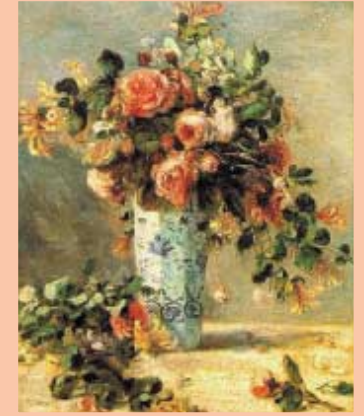
Alice Harikalar Diyarında kitabından

Karanfil, Zambak, Zambak, Gül

Ömer Hayyam'ın Rubaileri

Vazoda Güller ve Yaseminler

Gül sanatta da kullanılmıştır. Pierre Auguste Renoir'in "Vazoda Güller ve Yaseminler", Nicolaes Veerendaal'in "Kristal Vazoda Bir Buket Çiçek", John Singer Sargent'in "Karanfil, Zambak, Zambak, Gül" tablola-

nda, Edmund Dulac'ın "Ömer Hayyam'ın Rubaileri" eserinde, Lewis Carroll'un yazdığı "Alice Harikalar Diyarında" kitabına Sir

John Tenniel'in yaptığı çizimlerde ve Shakespeare'in sonelerinde gül betimlemesiyle sıkça karşılaşırız. Osmanlı sanatında da gül, onsekizinci yüzyıldan sonra en yaygın resmedilen çiçek konumunda.

hastalıklı kısımlar varsa belirlenip, bu kısımlar budanır. Kurşunkaleminden ince olan sürgünlerin de budanması gerekir. Çünkü bu sürgünler cılız tomurcuklar verecektir. Bir gülün kaçta kaçının budanacağı aslında gülün çeşidiyle ilgilidir. Ama çalı güllerinin çoğunda bu oran bitkinin 1/3'ü olarak saptanmıştır.

Nasıl Toplanırlar?

Güllerin tohumla kaçmadan toplanması gerekir. Bu, bitkinin enerjisini tohum yapmaya değil de yeni tomurcuklar yapmaya harcamasını da sağlar.

Rakipler...

Ağaç kökleriyle güllerin kökleri arasında, su ve besin maddelerinin paylaşımı konusunda yarışma vardır. Bu nedenle bir gül fidanı, bir ağacın gövdesinden 90 cm uzağa dikilmeli, dikim sırasında gülün ağaca doğru eğimli olmasına dikkat edilmelidir. Böylece ağaca yönelen gül, bir ipele ağaca bağlanıp, ondan da destek almış olur.

Güllerden Çit Olur mu?

Güllerden evlerin bahçesine çit de yapılabilir. Çit gülleri hastalıklara dayanıklı, sık çiçek veren, çok fazla yeşilliği olan güllerdir. Güllerin, 90 cm aralıklarla dikilmelerini gerektiren bu çit, 150 cm yüksekliği bulabilir.

Güllerin Zararlıları Kimlerdir?

Gülün yaprakları, sürgünleri ve tomurcukları böceklerin, tırtılların, örümceklerin, küflerin en sevdiği yiyeceklerdendir. Örneğin, gül küllenmesi denen hastalığa bir küf neden olur. Bu küf, sıcak, nemli ve kapalı havaları pek sever. Sıcaklıktaki ani değişimler, çok fazla azotlu gübre kullanılması, potasyum eksikliği küllenmenin oluşumunu destekler. Hastalanan yaprakların parlaklığı kaybolur, kenarlarından yukarıya doğru kıvrımlar oluşur, yapraklar esnekliklerini kaybeder ve sertleşir.

kızanırlar. Sürgünlerin de üstünde hafif kızarmalar olur ve sonra gül sanki beyaz bir örtüyle kaplanmış gibi bir görünüm ortaya çıkar.

Gül bitkisinin toprak üstünde bulunan bütün bölümlerini etkileyen bir küf daha vardır. Bu küf, gülde siyah leke denilen hastalığa yol açar. Hastalığın en çok görüldüğü yer yine yapraklardır. Yaprakların alt ve üst yüzeyinde önce küçük olarak başlayan lekeler zamanla büyür ve kimi zaman neredeyse yaprağı bütünüyle kapatır. Bu hastalığa yakalanmış güllerin yaprakları zamanından önce dökülür, Hasta güllerin dalları çıplaklaşır.

Gül bitleri de gül bitkisinin taze dallarını ve çiçek saplarını yerler. 3 mm'lik bu yeşil böcekler birarada yaşamayı yeğlerler. Bu nedenle onları gül bitkisinin üzerinde koloniler halinde görebilirsiniz. Gülbiteriyle savaşımın en iyi yolu, baharda, yağmurlar başlamadan önce ilaçlama yapmaktır. Ancak ilaçlama sonrası 15 gün gülü

elleyip koklamamak gerekir. Çünkü bu süre içerisinde ilacın zehir etkisi devam etmektedir.

Bunlardan başka gül bitkisinin yapraklarını kıvrım kıvrım yapıp, bu kıvrımları hem barınak hem de besin olarak kullanan tırtıllar vardır. Yaprığın altında durup ondan kıvrımlar yapan bu tırtıllar gülün yapraklarını emerek kuruturlar.

..... Gülgün Akbaba